

Borgsjö kyrka restaurering av fönster

Borgsjö kyrka, Borgsjö - Haverö kyrkliga samfällighet, Ånge kommun

Innehållsförteckning

Inledning 3

OBJEKT / DNR.

LÄNSSTYRELSENS TILLSTÅNDSÄRENDE

BESTÄLLARE

BESTÄLLARENS OMBUD

ENTREPRENÖR

ANTIKVARIE

ARBETSBEKRIVNING

Objektbeskrivning 3

BESKRIVNING / HISTORIK

KULTURHISTORISK STATUS

Åtgärder och genomförande 5

FÖRUTSÄTTNINGAR / TILLSTÅND FÖRE RESTAURERING

GENOMFÖRDA ÅTGÄRDER

Källor 17

BILAGA

Arbetsbeskrivning av Målarcentrum, Lars-Erik Sjögren 2005-01-14.

Inledning

Objekt / dnr.

Borgsjö kyrka, Borgsjö församling, Ånge kommun. Dnr. 2005 / 129

Länsstyrelsens tillståndsärende

2005-03-01 dnr. 433-12591-04

Beställare

Borgsjö - Haverö kyrkliga samfällighet

Beställarens ombud

Lars Qvarngård, Borgsjö - Haverö kyrkliga samfällighet

Entreprenör

Per Nässén, PN Bygg i Ånge AB, underentreprenör Ånge glasmästeri, Strands måleri, Ånge.

Antikvarie

Anette Lund, Bodil Mascher, Murberget Läns museet Västernorrland. Foton och rapport: Bodil Mascher

Arbetsbeskrivning

"Borgsjö kyrka. Åtgärdsprogram för fönsterrenovering" upprättat 2005-01-14 av Målarcentrum, Lars-Erik Sjögren.

Objektbeskrivning

Beskrivning / Historik

Borgsjö kyrka med stomme av natursten har rektangulär plan, sakristia i norr och putsade fasader målade i rosa kulör. Taket är brutet och avvalmat, täckt med spån och på mitten krönt med en fyrsidig takryttare och lanternin, båda med karnissvängda tak. Centralt på södra fasaden finns den ursprungliga ingången

med klassicistisk omfattning av kvaderputsade pilastar bärande entablement med ett rundfönster ovanför. Idag används en ingång på västra gavelfasaden. Det finns även en sekundär ingång på sakristians västra sida. Fönstren är rundbågade med tresidig avslutning upptill.

Den mörktjärade klockstapeln nordväst om kyrkan är åttssidig med lökkupol och uppfördes 1782 av Pål Pehrsson från Stugun, som spred den särpräglade norrländska träarkitekturen vidare i ett flertal klockstapelbyggen. Stigluckan uppfördes av Per Hagmansson 1806-08 öster om kyrkan men blev 1906 flyttad till norra sidan vid vägen.

Gamla kyrkan var byggd av sten och mätte 25 x 11 alnar. Borgsjö nuvarande kyrka, invigd 12 januari 1772, byggdes 1766-68 under ledning av byggmästaren Daniel Hagman, sannolikt efter hans ritningar. Hagman var född omkr. 1710 och var utbildad under rokokons tidsepok, vilken han även senare höll fast vid. Hagman är upphovsmannen bakom en speciell kyrkobyggnadstyp med rektangulär plan, högt brutet valmat tak och utan torn nästan påminnande om en profan herrgård och ingången på mitten av byggnaden. Hagman utnämndes 1756 till stiftsbyggmästare och erhöll 1758 titeln Kunglig befallningshavares Consistorial för Jämtland och Härjedalen. Han kom att prägla flera kyrkor i mellersta Norrland. Den enskeppiga interiören är mycket välbevarad med ljusputsade väggar och tre ribblösa stjärnvalv, brädgolv och sekundärt kalkstensgolv i koret. Altaruppsatsen är skuren av Johan Edler d.ä. 1783. Målning- och förgyllningsarbeten utfördes av Johan Wagenius 1789.

1915 genomgick kyrkan en omfattande restaurering in- och utvändigt under ledning av arkitekten Fredrik Falkenberg. Då avfärgades de tidigare vita fasaderna i en tegelrosa kulör, golvet lades om och koret fick sitt kalkstensgolv. Sakristians ingång togs upp. Vindfång tillkom vid dörrarna. Tränredningen gråmarmorades med vita ornament och i fyllningarna samt läktarens undersida målades blom- och landskapsmotiv med figurer av F. Månsson, Stockholm. Pannrum tillkom under koret.

1937-38 skedde en in- och utvändigt omputsning och innerväggarna målades svagt gula.

1952 utfördes målning- och underhållsarbeten exteriört.

1953 inträffade en brand i tornet och det förstörda tornuret och urtavlorna ersattes med nya i utförande efter de gamla.

1970 omputsades innerväggarna och målningarbeten utfördes (konservator A. Hedman). bänkarnas rödbruna kulör fick sitta kvar. Man fick ett nytt orgelverk byggt av Gustaf Hagströms orgelverkstad.

1972 skedde en fasadrenovering (Bjerkings ingenjörbyrå AB).

1980 installerades el-värme.

1987 förändrades altarringens knäfall.

1992 omputsas fasaderna och avfärgas i kyrkans ljusare ursprungliga kulör (CEMA Bygg, Krokomb).
1993 installeras wc i sakristian.

Kulturhistorisk status

Kyrkan skyddas enligt Kulturminneslagen kap. 4.

Åtgärder och genomförande

Förutsättningar / tillstånd före restaurering

2006-06-30. Södra fasadens fönster före restaurering.

Kyrkans fönster är i stort behov av upprustning. De är starkt smutsade, kittet har lossnat och färgen krackelerar. Ytterfönstren sitter med skruv utifrån i bågarna och är igenmålade med påföjd att luftningen mellan bågarna inte fungerar. Innanfönstren har troligen tillkommit senare och är fästa med två skjutbeslag. I klocktornet sitter ett rundbågefönster i varje vädertreck som också är i behov av restaurering. Vidare har man haft problem med imma vintertid och kondensvatten har runnit ner mot bottenstycken och liggande spröjs. I åtgärdsförslaget ingår att anordna en tätning av innerbågen för att inte imma ska uppstå. Problemet är att den befintliga konstruktionen är sådan, att det inte kan ske utan hyvling eller spärning i inner- eller ytterbågen.

2006-06-30. Rundfönster i söder före restaurering.

Ej restaurerat fönster mot norr. 2006-06-30

Genomförda åtgärder

De två korfönstren, södra och norra långhusfasadens fönsterbågar och smygar ommålades under juni - juli 2006 med linoljefärg från Alcro i befintlig vit kulör i kulör - 0502y - efter att de skrapats till fast underlag. De grundmålades i falsarna före kittning med linoljekitt. Fönstren ommålades på verkstad (ytterbågarna är ursprungliga). En skadad mittruta längst ner fick ersättas i ett fönster mot söder. Man använder enligt överenskommelse med antikvarien Pilkinton Kulturglas 3 mm. Inget virke är utbytt utom en tvärpost på en innerbåge mot söder.

2006-06-30. Grundmålad ytterbåge på verkstad före kittning.

2006-06-30. Mellanstruken ytterbåge.

2006-07-03. Ommålat innanfönster södra långväggen.

2006-07-03. Detalj av ommålat innanfönster mot söder.

2006-07-03. Målad båge och spröjs, fönster norra fasaden.

2006-07-03. Restaurerade karmar och spröjs, norra fasaden.

2006-07-03. Södra korfönstret inmonterat med färdigmålade skruvhuvuden.

Ytterbågarna var tidigare fastskruvade med kullig skalle och skåra. De restaurerade fönstren är återmonterade på samma sätt som tidigare i de gamla skruvhålen. Ursprungligen kan de ha varit skräspikade men det finns inget belägg för hur de har varit monterade i äldre tid. På södra fasaden, som restaurerades först, tog man först stjärnskruv men dessa byttes ut mot skruv med skåra och kullrig skalle, eftersom man då undviker att skruvhålen åter målas över vid nästa ommålning och till slut försvinner eller inte kan monteras loss utan att orsaka skador.

Man har valt att inte sätta någon list i omfattningens nederdel enligt Sjögrens förslag. Sakristians fönster, som var i gott skick, ingick ej i denna upprustning. Enligt program skulle isolering av innerbågen ske men detta har man avvaktat med. Det hade uppstått imma på söderfönstret närmast koret under ett par dagar senhösten 2006 men imman försvann sedan. Man beslöt därför att avvakta med ev. anslagslist (Lars Erik Sjögrens förslag) på fodret och fortsättningsvis hålla fönstren under uppsikt.

LANTERNINENS FÖNSTER

Lanterninfönstren ommålades påföljande år, försommaren 2007 och avsynades 2007-12-04. Man hade tänkt skjuta upp ommålningen av lanterninens fönster till påföljande år men hade ändrat sig. Lanterninfönstren fotodokumenterades dock av församlingen, vilket Läns museet fick veta vid besök efter restaurering och ommålning av dessa.

2006-10-02. Lanterninfönster mot öster före ommålning.

Lanterninfönster i verkstad före ommålning (foto Anders Mannqvist 2007).

Lanterninfönster i verkstad före ommålning (foto Anders Mannqvist 2007).

I söder och norr sitter de gamla rokokofönstren, de som stämmer överens i tid med kyrkans nybyggnadsår. Dessa fönster har endast kittats om och ommålats. Inget virke behövde bytas ut. 2-3 glasrutor har ersatts med munblåst glas på det västra fönstret.

I öster och väster är de övre rötskadade valvbågarna utbytta med bågar i samma utseende av friskt kärnvirke, inget annat virke har bytts ut. Fönstren har därefter kittats om och ommålats. I västra fönstret sitter både gammal och sentida spröjs men det är ett äldre spröjsverk än i det östra fönstret. De liggande spröjsen har bytts ut tidigare, troligen på 1950- /60-talet medan de stående är äldre.

Norra tornfönstret restaurerat 2007-12-04.

2007-12-04. Östra tornfönstret ommålat med utbytt överdel.

2007-12-04. Västra tornfönstret ommålat med utbytt överdel.

2007-12-04. Västra tornfönstret ommålat med sina liggande, sentida och gamla stående spröjsar.

2007-12-04.

Källor

”Borgsjö kyrka” i *Sveriges kyrkor. Medelpad*, red. Sigurd Curman och Johnny Roosval, Stockholm 1939.

Kyrkobyggnader 1760 – 1860 . Del 4, Riksantikvarieämbetet.

”Borgsjö kyrka. Åtgärdsprogram för fönsterrenovering” upprättat 2005-01-14 av Målarcentrum, Lars-Erik Sjögren